

מחיאת כף ביד אחת:

תשואות לסובלנות ולפלורליזם באקדמיה הישראלית

מאת שריף חמאדה¹

הסיבה לתמיכה הבינלאומית בישראל הנה תפיסתה של המדינה היהודית כמי שדבקה באומץ במחויבותה לדמוקרטיה בנוסח מערבי באזור שכולו עוין, מלבדה. למעשה אין התדמית הזו אלא מיתוג יחצני ידידותי חדש של רעיון הרצליאני ותיק. בספר *מדינת היהודים* חזה תיאודור הרצל, האידיאולוג הראשי של הציונות, כי מדינה יהודית שתקום בפלשתינה תהווה "חלק מחומת הגנה לאירופה בתוך אסיה, עמדה קדמית של הציוויליזציה כנגד הברבריות".

ואולם כיום, כשהחומות והעמדות הקדמיות של המפעל הציוני מתבלטות יותר ויותר בנוף, נגלות כמותן גם הסתירות שהן מעצם מהותן של הניסיון בן 57 השנים להקים מדינה שהיא גם "יהודית" וגם "דמוקרטית" בפלסטין הפלורליסטית. מהחלטתו, של איגוד המרצים באוניברסיטאות הבריטיות (AUT), שהתקבלה לאחרונה, אם כי לא ארכה זמן רב, להטיל חרם אקדמי על אוניברסיטאות בר-אילן וחיפה, אנו למדים כי גוברת ההבנה שמדיניותה של ישראל פוגעת לרעה בפלסטינים משני צידי הקו הירוק.

החלטת האיגוד הבריטי, שהתקבלה ב-22 באפריל 2005 ובוטלה ב-26 במאי 2005, התקבלה בתגובה לקריאה מן 'הקמפיין הפלסטיני לחרם אקדמי ותרבותי על ישראל' (PACBI) להטיל חרם במחאה על תרומתה של האקדמיה הישראלית להמשך קיומה של מדיניות הממשלה כלפי הפלסטינים; בעיקר, המשך "הכיבוש הצבאי של הגדה המערבית ועזה וההתיישבות בהן" ו"האפליה הגזעית וההפרדה הגזעית השיטתיות נגד אזרחיה הפלסטינים של ישראל".

במערכה שנפתחה בשפה האנגלית נגד החרם התמקדו רוב הטענות בפגיעה בעקרונות החופש האקדמי שחרם שכזה מהווה, לדברי מתנגדיו. אך מעבר לטענות האלה הסתמנה אסטרטגיית הגנה מתוחכמת יותר. מבין שתי הטענות של הקמפיין הפלסטיני, המנויות לעיל, השנייה היא זו שעוררה את ההסתייגויות הנמרצות ביותר בקרב האינטליגנציה הישראלית מבית ותומכיה הנאמנים בחו"ל. את דבר הכיבוש מכחישים רק קומץ ימנים, אך הליברלים בישראל הם הדוחים את ההאשמות בדבר אפליה אתנית והפרדה גזעית מטעם המדינה. יתרה מזאת, הרעיון שהאקדמיה הישראלית עשויה להיות נגועה במעשים בלתי ליברליים שכאלה הוא לקללה בעיני ישראל, המשווקת את עצמה כדמוקרטיה בוגרת.

מעל דפי *The Guardian* מחה הסופר הישראלי האופנתי אתגר קרת ואמר כי מוסדות ישראליים להשכלה גבוהה הם "אחד המבצרים המעטים שנותרו לשמאל הליברלי". המועצה להשכלה גבוהה של

¹ שריף חמאדה הוא עמית במחלקה לסגור בינלאומי ופיתוח זכויות אדם בעדאלה - המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל.

ישראל (מל"ג) פרסמה הצהרה המדגישה כי האוכלוסייה הערבית בישראל "זוכה לגישה מלאה לכל מוסדות ההשכלה הגבוהה". בעיתון *The Wall Street Journal* תיארה פניה עוז-זלצברגר, מרצה בכירה באוניברסיטת חיפה, את האוניברסיטה שלה כ"מוסד יהודי-ערבי לדוגמה", ואילו פרופ' מינה טייכר מבר-אילן טענה בתוקף, בתכנית שאלות ותשובות מקוונת שאירח עיתון הארץ, כי "אין אפליה מכל סוג שהוא באוניברסיטאות הישראליות". בקיצור, צוירה תמונה מלבבת של האוניברסיטאות בישראל כ"מקלטים של סובלנות פוליטית וגזעית", כפי שתיאר אותן בנדיבות מאמר מערכת של *Times*.

תמונה זו הינה, כמובן, מעוותת. בין הצהרות אלה על סובלנות פוליטית, "גזעית" ודתית, הגורסות כי היא המושלת בקמפוסים של אוניברסיטאות ישראל, בלטו בחסרונם הקולות האמינים ביותר: קולותיהם של הסטודנטים והחוקרים הפלסטינים עצמם. התוצאה הנה כי המאמרים וטורי הדעות בנושא זה, הנם כמחיאית כף ביד אחת.

ישנן סיבות טובות לכך שהפלסטינים באוניברסיטאות ישראל לא נשמעו מריעים לסובלנות ולליברליזם של מוסדות אלה. ראשית, העובדה המטרידה בדבר דלות מספרם של הערבים במוסדות לימוד ישראליים. אמנם, לפי נתונים רשמיים, אזרחי ישראל הפלסטינים מהווים כ-20% מן האוכלוסייה בישראל אך "לא-יהודים" מהווים רק 9.5% מן הסטודנטים לתואר ראשון, 4.8% מן הסטודנטים בתכניות מוסמך ו-3.2% מן הלומדים לדוקטורט. יתרה מזאת, כפי שהודתה עמותת סיכוי לשוויון אזרחי, לנרשם "לא-יהודי" יש סיכוי גבוה פי שלושה להידחות על-ידי האוניברסיטה מאשר למועמד יהודי. באשר למספר חברי הסגל האקדמי הפלסטינים באוניברסיטאות בישראל, הריהו מהווה אחוז פעוט אחד.

מטריד עוד יותר הוא חוסר הרצון לשפר את הנגישות לערבים המבקשים להיות סטודנטים. כאשר בוטלה, ב-2003, הדרישה למבחן פסיכומטרי, שידוע כי הוא החסם העיקרי לכניסת סטודנטים פלסטיניים, פלסטינים רבים שנרשמו לאוניברסיטאות יצאו נשכרים מכך. כתוצאה ישירה, בוטל השינוי והדרישה הושבה על כנה.

אולם האפליה נגד פלסטינים במערכת ההשכלה הגבוהה של ישראל אינה תמה בזה, כפי שמלמד ניסיונם של סטודנטים ערבים באוניברסיטת חיפה. לפני שבועיים, נכח מינהל האוניברסיטה בשימוע בבית משפט ובו הגן על החלטתו לסרב להציב עץ של חג המולד בבניין המרכזי של האוניברסיטה בתקופת החג, למרות בקשות חוזרות ונשנות מצד ועד הסטודנטים הערבים וחרף העובדה שחנוכייה יהודית מוצבת שם במהלך חג החנוכה. המינהל העדיף לציין את חג המולד בגטו שהוקצה לו בבניין אחר, הרחק ממרכז הקמפוס.

באותו שבוע נכח רקטור האוניברסיטה, פרופ' יוסי בן ארצי, בכנס שאירחה האוניברסיטה וכותרתו "הבעיה הדמוגרפית והמדיניות הדמוגרפית של ישראל", ובו נדון הנושא החביב על גזענים באשר הם: "האיום" הדמוגרפי שמהווה קבוצה אתנית מסוימת למדינה. כשישראל על הפרק, המדובר בפלסטינים.

בנוסף לכך, השטף הגובר של כתבי האישום שמקבלים מנהיגי ועד הסטודנטים הערבים בזה אחר זה מעיד על סוג ההטרדה שסטודנטים פלסטינים המביעים את דעותיהם הנוגדות את דעת מינהל האוניברסיטה יכולים לצפות לספוג ממנו.

כל זה מתרחש במוסד שנשיאו, אהרון בן זאב, תיאר בפני עיתונאי של ה-Independent כ"אוניברסיטה הפלורליסטית והסובלנית ביותר בישראל".

וזה מביא אותנו לנקודה האחרונה. במשך חמש השנים האחרונות שקלה המועצה להשכלה גבוהה, למראית עין, את הקמתו של מוסד ערבי חדש להשכלה גבוהה, שיועד לקום בגליל, שבו הפלסטינים מהווים רוב ניכר. ואולם, מאז נכנסה ח"כ לימור לבנת מן הליכוד לתפקיד שרת החינוך, נגנזה התוכנית. בתגובה לקריאות המחודשות מן הקהילה הערבית ליישמה, הסבירה ח"כ לבנת שהתכנית נדחתה משום שרעיון האוניברסיטה הערבית הוא "גזעני". במקום זאת, החליט הקבינט להמליץ להפוך כמה מכללות גלילות ואת מכללת "יהודה ושומרון", המצויה בהתנחלות יהודית בלתי חוקית בגדה המערבית הכבושה, לאוניברסיטאות ישראליות.

כדומותיה מעברו השני של הקו הירוק, מכללת "יהודה ושומרון" מתגאה במחויבותה לפלורליזם ולסובלנות עדתית. באתר האינטרנט שלה באנגלית מפרסמת המכללה בגאווה שתלמידיה מייצגים "את מלוא הספקטרום של החברה הישראלית: חילוניים ודתיים, עולים חדשים וישראלים ותיקים, יהודים וערבים".

אחרי כל זה, בעמדה קדמית של הציוויליזציה, אפליה נחשבת לפגיעה בחופש האקדמי.